ڕۆمانی خەیاڵی زانستی و ڕۆمانی فەنتازیا: بەراوردێک … بەشی پێنجەم د. گۆران سەباح

لە باسەکانی پێشوودا، تەکنیک و ستایل و وردەکاریی ڕۆمانی خەیاڵی (خەز) هاتنە پێشکێشکردن. بەس چەند پرسیارێک وەڵامیان دەوێ. جیاوازیی نێوان خەز و فەنتازیا چییە؟ کەرستەی خەز بۆ نووسینی ڕۆمانی فەنتازیا دەشێ؟ چۆن دەزانین ڕۆمانێک خەزە یان فەنتازیایە؟ دەکرێ ڕۆمانێک هەرتک بێ؟

زۆرینەی خەز ئەم سێ خاڵە لەخۆ دەگرن (کێمپتن، ٢٠٠٤): کۆمەڵگەی دیستۆپی، داهاتوو و توخمی زانستێکی هەرە پێشکەوتوو. با ئەو سێ خاڵە لەسەر ڕۆمانی (١٩٨٤)دا تاقی بکەینەوە. بەڵێ هەر سێکی تێدایە. جۆرج ئۆروێل لە ١٩٤٩دا ڕۆمانەکەی بڵاو کردەوە، بەڵام باسی داهاتوو (١٩٨٤) دەکات کاتێ کۆمەڵگ□ی□□کی دیستۆپی دەناڵێنێت بە دەست رێژیمێکی تۆتالیتار، لە رێگەی تەکنەلۆژیای پێشکەوتووەوە کۆنتڕۆڵی خەڵک دەکات.

ڕۆمانی فەنتازیا ئەم سێ خاڵەی تێدایە (ڕۆبنسن، ٢٠١٧): بوونەوەری ئەفسانەیی، هێزی ناسروشتی (سوپەرپاوەر) وجیهانێکی خەیاڵئامێز. با ئەو سێ خاڵە لەسەر زنجیرە ڕۆمانی (لۆرد ئۆف زە ڕینگ) تاقی بکەینەوە: بەڵێ هەر سێکی تێدایە. تۆلکین ڕۆمانەکەی بە سێ بەرگ بڵاو کردەوە، هەر سێ بەرگ فەنتازیان. بوونەوەری ئەفسانەیی، سوپەرپاوەر، هێزی ئەفسانەیی و دنیایێکی خەیاڵئامێزی هەس.

خەز لەبارەی جیهانی مۆدێرنە. چۆن بواری زانستی جیهانەکە پێش دەکەوێت. فەنتازیا توخمی ئەودیو سروشت بەکار دەبات، هیچ پێوەندی بە جیهانی ئێستەوە نییە. بە کورتی، خەز لەسەر بنچینەی لۆژیکە و فەنتازیا لەسەر بنچینەی خەیاڵ (ڕۆبنسن، ٢٠١٧).

کات و شوێن (سێتینگ)ی هەردوو ژانرەکە جیاوازن (کێمپتن، ٢٠٠٤). بە گشتی، خەز لە شوێنێکی دیستۆپی و ئایندەیەکی تەکنەلۆژی روو دەدا، بەڵام فەنتازیا جیهانی پڕە لە ئەفسانە و رووداوی ئەودیو سروشت. هەندێ جار ئەستەمە بڵێی کامیانە. بۆ نموونە، چیڕۆکی (ئایەرن مان). کەواتە دەتوانین بڵێین، ڕۆمان هەیە هەردوو توخمی تێدایە. دەکرێ ڕۆمانێک لە یەک کاتدا خەز و فەنتازیاش بێ.

ئێستە ژانرێکی تر هەیە پێی دەڵێن فەنتازیای زانستی (فەز).

سەرچاوەی خەیاڵی فەز لەسەر بنچینەی زانستە، بەڵام زانستێکی مەحاڵ

(ئەبیگەیل، ٢٠٢٠). جیاکردنەوەی فەز و خەز لە یەکتر ئەستەمە چونکە زۆر لە یەکتر نزیکن. ئەو خەیاڵەی ئەوڕۆ مەحاڵە، رەنگە سبەی ببێتە ڕاست.

خەز، فەز و فەنتازیا یەک ژانر نین و زۆریش لە یەکەوە نزیکن. بەڵام، دەکرێ ڕۆمانێک هەرسێک بێ. بۆ نموونە لە ڕۆمانی (سوپەرمان: دواهەمین کوڕی کریپتۆن)ی ماگن ئەلیۆت (١٩٧٨)، پاڵەوانەکە ناوی (کالئێل)ە، لە گوللەی خێراترە، بە یەک باز بەسەر هەوربڕەکاندا ئاوا دەبێت، گوللە کاری لێ ناکات، خەڵکی هەسارەی (کریپتۆن)ە کە لە رووی زانستییەوە زۆر پێشکەوتوون. لەو سۆنگەوە، ڕۆمانەکە خەزە، بەڵام پاڵەوانەکە ئەفسانەییە، کەواتە فەنتازیایە. ئەی زانستی پێشکەوتووی هەسارەکە خەیاڵێکی مەحاڵ نییە؟ دە کەواتە، فەزە. نا. هەرسێکە. خەز، فەز و فەنتازیاشە. بۆ؟ چونکە توخمی هەرسێ ژانری تێدایە. دەبێ شتی وا؟ بەڵێ.

خەزنووس، فەزنووس، فەنتازیانووس دەبێ باش شارەزای جیهانی ژانرەکەیان بن، ئەگینا کەس باوەڕ بە چیرۆکەکەیان ناکات (ڕۆبنسن، ٢٠١٧) بەڵێ دەتوانی توخمەکان تێکەڵ بکەی بە یەکتر، بەڵام دەبێ چیرۆکەکەت لای خوێنەر سەر و بنی تێک بکا تەوە.

گەران سەباح دکتۆرای لە بواری ڕۆژنامەوانی و نووسیندا هەیە لە زانکۆی کانزەس لە ئەمریکا. سێ ڕۆمانی (شاخوێنبەری سەرکردە، ترس و ڕق، دووی سوور) بە ئینگلیزی و کوردی چاپ کراوە. سکۆلەری فوڵبرایتەرە، هەڵگری خەڵاتی باب سیگمان و کاڵدەر پیکێتی ئەمریکییە لە بواری ڕۆژنامەوانی و نووسیندا.

سەرچاوەکان:

Nussbaum, Abigail (April 2, 2015). “Science Fantasy”. In Nicholas, Peter (ed.). The Encyclopedia of Science Fiction. Retrieved June 30, 2020

Robinson, Jeremy (2017). What every screen writer needs to know. Retrieved from writersdigest.com on June 30, 2020

Kempton, Gloria (2004), Write Great Fiction: Dialogue, .Cincinnati: Writer’s Digest Books

---

نیگاری کاریکاتێری لە رۆژنامەگەری منداڵاندا ... بەشی -3- هەندرێن خۆشناو

چەندین شت هەیە کە دەبێت هونەرمەندی کاریکاتێریست لە رۆژنامەگەری منداڵانەوە رەچاویان بکات لەوانەش:

1- وێناکردنی شتەکان:

2- جێبەجێکردنی نیگارەکان:
چەند شتێك هەیە لەم بوارەدا کە نیگارکێش لە رۆژنامەگەری منداڵاندا دەبێت پابەند بێت پێیانەوە، ئەمانیش:

روونی و نیشانکردنی سنوورەکان، هەڵبژاردنی رەنگەکان کە هەموویان پەیوەستن بەیەکەوە، ئامانجی سەرەکی لە نیگارەکان لە رۆژنامەکانی منداڵاندا گەیاندنی بیرۆکەکەیە، نەك پیشاندانی کارزانی و دەستڕەنگینی، بۆیە هێڵ و هێڵکارییەکان لە نیگارەکاندا دەبێت روون و دیار بن، ئەو رەنگانەی کە بەکاردێن لە نیگارەکان دەبێت جیاواز بن لەو رەنگانەی کە لە باکگراوندەکان بەکارهاتوون، هەروەها ئەو رەنگە بەکارهاتووانە دەبێت رەنگی کراوەبن بۆ حەسانەوەی چاوەکان و دوورکەوتنەوە لە □□ی و چوونەناویەکی رەنگەکان، بۆ ئەوەی منداڵ بە ئاسانی بتوانێت شتە نیگارکێشراوەکان لەیەك جیابکاتەوە، هەروەها واباشترە هێڵی رەش بەکاربێت بۆ دیاریکردنی سنوری وردەکاری شتەکان، بۆ نمونە گوێ و چاو و لووت و کراس و پانتۆڵ و کاتژمێر و قۆپچە و شتەکانی تر دیار و ئاشکرابن، وردەکارییەکانی دیکەش بەهەمان شێوە، وا پەسندترە کە هەموو وردەکارییەکان بە هێڵێکی رەش دیاربکرێت، هەتا منداڵ کۆششێکی زۆر نەکات بۆ ناسینەوەی گەوهەری شتەکان، پەسەندیش نیە کە نیگارەکان بە رەش و سپی پێشکەش بە منداڵان بکرێن، چونکە چاوی منداڵ تام و چێژ لەم تەکنیکە وەرنارگرێت، و بەردەوام وێنەی رەنگاوڕەنگی لا پەسەندترە لە رەش و سپی، شتێکی تریش کە دەبێت باسی بکەین لە رۆژنامەگەری منداڵاندا کێشەی هاوسەنگی نێوان نیگار و وشەیە، کە کێشەیەکی گرنگە و دەبێت باسی بکرێت، قۆناغی منداڵی لە نێوان چوار پێنج ساڵیدا تا پازدە ساڵی درێژە دەکێشێت، بۆیە ئاڕاستەکردن بەرەو منداڵان لەم بوارەدا زۆر مەترسی لەخۆدەگرێت، و پێویستی بە

وریابوونەوە هەیە، کاتێك کە ئەو چیرۆکانەی ئاڕاستەکراون بۆ منداڵانی تەمەن پێنج ساڵی بۆ نمونە بە شێوەیەکی تەواو پشت بە شێوەکاری دەبەستن، کەچی ئەو چیرۆکانەی کە ئاڕاستەکراون بۆ منداڵانی تەمەن حەوت ساڵی، دەبێت چەند رستەیەکی سادەی هاوشان بێت، کە بە ئاسانی تێیبگەن و بخوێندرێنەوە، و لە تەمەنی دە ساڵیشدا، دەبێت رستەکان قورستربن، و لە تەمەنی پازدە ساڵیشدا دەبێت دەقە ئەدەبیەکە تەواو و کامڵ بێت، و پشت بە گفتوگۆی پچڕپچڕ و تاکە رستە نەبەستێت، و شێوەکاریش ماوەی دەقە ئەدەبیەکە بدات و نەختێك بچێتە دواوە، لێرەدا باس لەسەر گرنگترین جۆرەکانی هونەر نیە، بەڵکو رۆژنامەگەری منداڵان بە پلەی یەکەم کار بۆ پێشخستنی عەقڵ و هزری منداڵان دەکات، ئامرازە پێویستەکانیش بۆ ئەم مەبەستە بەکاردەهێنێت، کاتێك لەو چیرۆکانەی کە ئاڕاستەی منداڵانی تەمەن پێنج ساڵی دەکرێن، وشە تێیاندا وەلا دەنرێن، لەبەر ئەوەیە کە ئەم منداڵانە هێشتا توانای خوێندنەوەیان نیە، لەو چیرۆکانەش کە ئاڕاستەی تەمەن پازدە ساڵیدا دەکرێن، نیگار دێتە دواوە، مانای بۆ بایەخی نیگار نیە، بەڵکو بواردانە بەم منداڵانە بۆ گەشەپێدانی هزر و خەیاڵیان و پشت بەخۆ بەستن، کاتێك کە نیگار کولێرەیەکی ئامادەکراو پێشکەش بە منداڵان دەکات، دەقی ئەدەبی تەنیا هەویرەکەی پێشکەش دەکات، و بواری دەدات بەخۆی کولێرەکە ئامادەبکات، نیگار پاڵەوانێك پێشکەش بە منداڵان دەکات بە هەموو وردەکارییەکانیەوە جلوبەرگ و رەنگی چاو، دەوروبەری پاڵەوانەکە و ئەو باکگراوندانەی کە رووداوەکان باسی لێوەدەکەن، بوار بە منداڵ نادات کە لە هزری خۆیدا وێنەکە دروست بکات، دەقی ئەدەبیش وێنە گشتیەکە پێشکەش بە منداڵ دەکات، بۆ نمونە ئەو دارەی کە پاڵەوانەکە لە ژێریەوە دانیشتووە، لەوانەیە لە هزری منداڵێکدا داری سنێبەر بێت و لە هزری یەکێکی دیکە داری بەڕوو بێت، لە یەکێکی دیکەشدا داری سێو بێت و بەمجۆرە، پاڵەوانەکەش لەوانەیە بە کراسێکی شین یان سوور بێت، منداڵەکە زیاتر هزر و خەیاڵی خۆی بەکاردێنێت، هۆیەکەش لێرەدا ئەوەیە کە منداڵ لە کاتی خوێندنەوەدا پێشوازی خەیاڵکردن بەکاردێنێت، کەچی لە رێگای نیگارەکانەوە پێشوازی بینین بەکاردێنێت، ئەوەی کە زانراویشە لە رێگای پێشوازی بینینەوە، شتەکان وەکو خۆی لە هزردا دەمێننەوە، و ئەستەمە گۆڕانکاریان بەسەردابێت، ئەگەریش بوو ئەوا گۆڕانکارییەکی زۆر سادە دەبێت، بۆیە لە تەمەن پێنج ساڵیدا پشت بەستن بە دەقی ئەدەبی هەڵەیەکی گەورە دەبێت، هەروا لە تەمەنی پازدە ساڵیشدا پشت بەستن بە نیگار، دەبێتە هۆی نانەوەی زیانێکی زۆر، لەم روانگەیەوە دەبێت هاوسەنگی لە نێوان وشە و نیگاردا هەبێت لە بابەتی پێشکەش کراودا،

بە گوێرەی ئەو تەمەنەی کە بابەتە ڕۆژنامەوانییەکەی ئاڕاستە دەکرێت، لە ساڵانی دوایی تەمەنی منداڵیشدا، نیگار دەتوانێت ببێتە هۆکارێکی یاریدەدەر بۆ تێگەیشتن و پێکهێنانی وێنایەکی سەرەتایی بابەتەکە لە خەیاڵی خوێنەردا، بۆ بواردانی بۆ سەرەتایەك، و دواییش بۆ دەرچوون بە تواناکانی خۆیەوە.

لەم ڕوانگەیەوەش نیگاری کاریکاتێری لەوانەیە بەشێك بێت لە کاریکاتێری زنجیرەیی، لە ساڵانی سەرەتای قۆناغی منداڵییدا، بەشێکیش بێت لە کاریکاتێری کۆمیکس، لە ساڵانی دوایی قۆناغی منداڵییدا هەروەك باسمان کرد، واتە لە یەکەمیان واز لە وشە دێنێت، و لە دووەمیشدا بە شێوەیەکی سادە وشە بەکاردێنێت، لە ساڵانی پێشکەوتووی قۆناغی منداڵیشدا کاریکاتێر دەبێتە بەشێك لە کاریکاتێری هاوشان، کە ڕۆڵی یاریدەدەر دەبینێت، نەك بنەڕەتی لە بابەتی ڕۆژنامەوانیدا، لەوانەشە بە شێوەی دیکەش بوونی هەبێت وەکو کاریکاتێری سەربەخۆ، کە جیاوازی لەگەڵ کاریکاتێرێکی ئاساییدا نیە، تەنیا لە سادەیی و ڕوونی گونجاو بۆ تێگەیشتنی منداڵان، ئەم جۆرە نیگارانەش دەتوانرێت لە زۆرێك لە گۆڤاری منداڵاندا ببینرێن، تاکە شت کە دەبێت ڕەچاوی بکرێت کاتی پێشکەشکردنی ئەم جۆرە نیگارانە، ئەوەیە کە دەبێت گونجاو بێت لەگەڵ پێکهاتەی دەروونی منداڵ و ئاستی وەرگرتنی بۆ شتەکان، هەڵبەتە دەبێت توانای بە پێکەنینهێنانی منداڵیشیان هەبێت، بۆیە دەبێت ئەو بابەتانەی کە پێشکەش دەکرێن لەو نێوەندانە بن کە منداڵ تێیاندا دەژیت، وەکو ماڵ و خوێندنگا و ئەو یاری و وازیانەی کە منداڵ دەیانکات و هاوشێوەکانیان، بۆ نمونە ئەو نیگارەی کە وێنای چۆنیەتی فڕینی پێڵاوی یاریزانێکی تۆپی پێ دەکات، و بەربوونەوەی بەسەر سەری ناوبژیوانەکە، لەوانەیە وێنەیەکی بێ بایەخ بێت بۆ کەسێکی پێگەیشتوو، بەڵام بۆ منداڵێك لەوانەیە بابەتێکی پڕ لە پێکەنین بێت، بۆیە کاتی ڕوو لە منداڵ کردن نابێت نیگارکێشەکە خۆی ماندووبکات لە گەڕان بەدوای بابەتەکەی لەناو سیاسەت و ئابووری و هاوشێوەکانیاندا، چونکە عەقڵی منداڵ هێشتا توانای تێگەیشتنی ئەم جۆرە شتانەی نیە، بەڵکو دەبێت بگەڕێت بەدوای مێشێك کە لەسەر لووتی مامۆستایەك نیشتۆتەوە، پەڕاوەکانی خوێندنگای منداڵان و بابەتە هاوشێوەکانی تر، کە گونجاون بۆ عەقڵ و هزری منداڵ، بابەتی پێشکەشکراویش لەلایەن هونەرمەندەوە، دەکرێت سادەتر بێت یان ئاڵۆزتر، بەپێ تەمەنی منداڵەکە.

پێویستە ئەوە بگوترێت کە ڕۆژنامەگەری منداڵان پێویستی بە پسپۆڕیی

هەیە، چونكە كرداری گەیشتن وگەیاندن لەگەڵ منداڵاندا، بە یەكێك لە ئاڵۆزترین كردارەكانی گەیاندنی نێوان مرۆڤەكان دەژمێردرێت، لەبەر ئەو جیاوازییە زۆرەی ڕێگای تێگەیشتن لە شتەكان، و پەیدابوونی بەردەوامی پێوەری نوێ لە مامەڵەكردن لە نەوەیەك بۆ نەوەیەكی ترەوە، چونكە ئەوەی لەلای نەوەیەكەوە چێژی لێوەردەگیرا، لەوانەیە لەلای نەوەی داهاتوو بێزاركەر و نا تێگەیشتوو بێت، ئەو شێوازانەی بۆ پەروەردەكردنی ئەو نەوەیە بەكاردەهات، لەوانەیە بۆ نەوەی داهاتوو كۆن بێت، چونكە مرۆڤ لە پێشكەوتنی بەردەوامدایە، و ئامرازەكانی گەیاندنیش هەروا، نەوە گەنجەكانیش ئاستی زانینیان زیاترە، لەچاو هاوتەمەنەكانی خۆیان لە نەوەكانی پێشووتر، بۆیە پێویستیان بە بەڵگەی زیاتر و بەهێزتر هەیە بۆ قایلبوون، لە نەوەكانی پێشووتر، بۆیە ململانێی نێوان باوكان و كوڕان جێگایەكی گرنگی هەیە لە ئەدەبی جیهانیدا، لەبەرئەوەش پێویستە تووشی سەرسوڕمان نەبین، كاتێك منداڵێك پێكەنینی بە رووكەشیانەی زانیاریەكانی باوكی بێتەوە، بەڵكو دەبێت شێوازی خۆمان پەرەپێبدەین تاوەكو لەگەڵ پێشكەوتنی منداڵەكانمان گونجاو بێت، سەختی و دژواریەكەش لێرەدایە.

مادام وەزارەتی پێشمەرگە بێچارەیە، ئەزمونی رۆژئاوا چارەسەریە … بێریڤان محەمەد

لە بەرنامەی بەرنامەدا بڕگەیەک هەبوو بەناوی دێوەکەی عەلادین ، هەرکات لە قۆریەکە دەهاتە دەرەوە و خەبەری دەبووەوە دەیگوت ئەمرکە و تەنفیزی بکەم ، هەرشتێکیشیان لە داوابکردایە دەیگوت لەتوانای مندا نییە.
وەزارەتی پێشمەرگەکەی هەرێمیش بووەتە دێوەکەی عەلادین.
کاتێ وەزارەتە خۆی نمایش دەکات و لە بەرامبە کۆمەڵگا شانو شەوکەتیان دەردەخەن هەر مەپرسە چی دیمەنێک دەخەنە روو ، بەڵام هاوشێوەی کاهینەکانی سەردەمی فیرعەون جگە لە خەوتن و تێرکردنی سکیان (مەبەستم بەرپرسەکانیانە نەک پێشمەرگە بە موچەکان) و فێڵ و

ساختەکاری و بڵاوکردنەوەی ترس و تۆقاندن لەناو گەلدا یەک شتی تریان لەدەست نایەت.
دانپێدانانەکەی جەبار یاوەر ئەمینداری گشتی وەزارەتی پێشمەرگە، بەڵگەی راست و دروستی هەرێمەکە کە خاوەن دەیان هەزار پێشمەرگەیە و کەچی بێ بەرگری ترین هەرێمی ئەم سەرزەویەیە.
ئەوەتا لەبارەی هێرشەکانی تورکیا کە بەشێکی فراوانی ئەم هەرێمەی داگیرکردوە و خەریکە بە تەواوی کۆنترۆڵی دەکات و هەر رۆژێک لە سایەی ئەم هێرشانەوە کۆمەڵکوژیەک ئەنجامدەدرێت، ئەم ئەمیندارەی گشتیەی وەزارەت دەڵێت:

- ئەرکی ئێمە نییە لێکۆڵینەوە لە بۆردوومانەکەی کونەماسی بکەین ئەرکی دامودەزگا ئەمنییەکانی سلێمانییە.
- ئەگەر ئەو هێرشانە لەسەر سنووریش بێت، ئەوا هەر ئەرکی ئێمە نییە و ئەرکی هێزی پاسەوانی سنووری سەر بە حکومەتی عێراقە.
- لەسەر ئەو بۆردوومانانە ئەرکی ئێمە نییە هیچ بکەین، ئەرکی وەزارەتی بەرگریی و دەرەوەی عێراقە کاری لەسەر بکەن.
- ئەرکی ئێمە نییە بۆچوونمان لەسەر ئەو بابەتانە هەبێت، بەڵکو ئەو بەیاننامەیەی کە حکومەتی هەرێم دەریدەکات بۆچوونی هەموو وەزارەتەکانە.
- ئەو هێرشانە لەڕێگەی فڕۆکەی جەنگییەوە ئەنجام دەدرێت، ئێمە سیستمی ڕادارمان نییە کە ئاگاداری ناسنامەی فڕۆکەکان بین و بزانین فڕۆکەی کێن و لەکوێوە دێن، هیچ دژە ئاسمانییەکیشمان نییە لە هەرێمی کوردستان کە بتوانین ڕووبەڕووی ئەو بۆردوومانانە ببینەوە.

بە کورتی و کوردی یاوەر دەڵێت هیچ ئەرکێکی بەرگری و پاراستنمان نییە.
لە پاڵ ئەو بودجە زۆرەی بۆ ئەم وەزارەتە تەرخان کراوە و ئەو ملیۆنان دۆلارەی لەلایەن ئەمەریکا و هاوپەیمانانەوە مانگانە پێی دەدرێت و ئەو لەشکرە زەبەلاح و پڕچەککراوە بە چەکی هاوپەیمانان و ئەو چەک و جبەخانە زۆرەی عێراق لە موسڵ و کەرکوک لە ٢٠١٤ و سەردەمی داعش کەوتە دەستیان، بەڵام تاکە ئەرکێک کە ئەم وەزارەتی پێشمەرگەیە جێبەجێی دەکات سەرکوتکردنی دەنگە ناڕەزاییەکانی شەقام و هاوڵاتیانی هەرێمی کوردستانە.
بەگوێرەی وتە و کردەوەی ئەم وەزارەتە چی لە ئێستای هێرشە مەترسیدارەکانی تورکیا و چی لە کاتی هێرشەکانی داعش لەسەر شەنگال و مەخمور ، هەوێی و هاتنی سوپای عێراق لە دوای

ریفراندۆم بۆ ناوچەکانی چوارچێوەی مادەی ١٤٠، هەروەها هێرشە بەردەوامەکانی ئێران، مانەوەی ئەم گەلە بێ بەرگری و پاراستن زیاتر دەرکەوتە روو.
راستیەکی گردونیش هەیە کە لهیچ بونەوەرێک بێ بەرگری ناتوانێ بژی ، تەنانەت گوڵیکیش لە رێگەی درکەکانی قەدیەوە خۆی دەپارێزێت، بەتایبەت مر□ق و بەتایبەت تریش گەلی کورد کە بەردەوام لەبەردەم هەرەشە و مەترسی و لەناوبردنە چۆن دەتوانێ بێ بەرگری درێژە بە هەبونی بدات.
لە بارودۆخێکی وادا کۆمەڵگە ناچارە بەرگری خۆیی پێش بخات، بۆ ئەمەش ئەزمونی رۆژئاوای کوردستان زۆر گرنگە.
لە ناو سیستەمی خۆبەرێوەبەری رۆژئاوای کوردستان هێزی پاراستنی رەوا هەیە ، ئەم هێزە لە تەواوی پێکهاتەکانی کۆمەڵگا بە ژن و گەنج و پیاوەوە بە هەموان خۆیان و خاک و وڵات دەپارێزن. ئەم پاراستنەش لە گەرەکێک تا گوندێک و تا شارێک و تا دەگاتە هەموو هەرێمەکە رۆڵی تێدا دەگێرن.
(پاراسنی رەوا) بە شێوی هەمەڕەنگ لە بەرامبەر سەرجەم هێرشە سەربازی و سیاسی و زهنی و لتوریەکان بە شێوەی هەمە رەنگ ئەنجامدەدرێت و لەو دۆخە مەترسیدارەی رۆژئاوای کوردستان زۆر سەرکەوتوو بوە ، گرنگە لێکۆڵنەوەی زیاتری لێ بکرێ و دڵنیام لە سەدان لاوە پێویستیە و لانی کەم هەم گەل پارێزراو دەبێت و هەمیش کۆمەڵی بازرگان و ساختەکار ناوی پاراستن داهاتی گەل ناتوانن بدزن، هەروەها رزگارمان دەبێ لە هیزێک کە بەئاسانی کەی ویستی بێت نارەزایەتی کۆمەڵگا سەرکوت بکات و ترس و تۆقانن بڵاوکاتەوە.

ئامad□ن□بوو … شیعری ئۆکتاڤیو باز – و: سەلام عەبدوڵڵا

1

ئەی خوداوەندی چاوبرسی کە شەونخونیم خۆراکتە،
ئەی خوداوەندی وشك كە تینوێتیە ئەبەدی□کەت بە فرمێسکەکانم دەشکێنیت،

ئەی خوداوەندی بەتاڵ کە سنگم بە مشتەکی بەرد دەکوتیت، بە مشتەك
لە دوکەڵ،
ئەی ئەو خوداوەندەی کە بەجەمدەهەڵیت،
ئەی خوداوەندی چەڵ، ئەی ئەو بەردەی کە نوێژەکانم دەیشوات،
ئەی ئەو خوداوەندە کە بە بەدەنگییەکی دوورکەوتنەوەی زیاتر، وڵامی
مرۆڤی پرسیارکەر دەدەیتەوە،
ئەی خوداوەندی رەق، خوداوەندی هیچ، ئەی خوداوەندەکەم:
خوێنێك، خوێنی خەت، خوێن پێشڕەوی و رێپیشاندەریم دەکات.
خوێنی زەمین،
خوێنی ئاژەڵان، خوێنی گژوگیای باخەکان،
خوێنی کانزا بەردبووەکان، خوێنی ئەو ئاورە کە لە زەمین دەخەوێت،
خوێنی ئەو شەرابە کە گۆرانی دەڵێت کاتێ بەهار دێت،
ئەی خوداوەندی کوێیلە و خێر،
(…)
خوداوەندی زیندووبوونەوە
ئەی ئەستێرەی بەگە،
خوێن،
خوێنێَك کە هەمیشە بە شکۆداری بەربەریانەوە، خەڵتاندت دەکات،
خوێنی رژاوی شەوی قوربان،
خوێنی بێتاوان و ئەتائیستەکان،
خوێنی دوژمنان و بەندە چاکەکانت،
خوێنی خەت، خوێنی قوربانییەکانت.
2
من بەتۆوە، بەڕێگای نەوەکانمەوە، بەرز و نزم دەبمەوە،
تەنانەت بیری خۆڵە،
کە نەوەیەکم لەناو نەوەکان وندە بێت،
زۆر دێرینتر و بەبێ ناو،
لە رووبارە کوێربووەکانی دەشتگەلی خەڵەمەش،
من بە تۆ گەڕام، بە تۆ دەگەڕێم
لە دوێنەی چەڕەوانی و سیسارکی ئەقڵ بازنەیی،
لە ناو جنجاڵی ئەو خەونانە کە پێشبینی یەکلاکەرەوەیان هەیە و،
لەناو ئەو لافاوە رەشانەدا کە وێینە بەریاندەدات:
بیر، شمشێرە
رۆشناکەر و وێرانکەرەو،
پاش هەورە تریشقە هیچ نیە،
تەنها پێشبڕکەی تا بێکۆتایی نەبێت،
لەوێ خۆمان لە بەردەم دیوارەکە دەبینینەوە.

من بە تۆ گەڕام، بە تۆ دەگەڕێم،
لەناو توڕەیی کەسە بێئومێدە خاوەنەکان،
لەوە کە مرۆق کەدەبنەوە تا لەنێوان
نەفرەت و گوڵێکی سەربڕاودا
بە بێ تۆ بمرن.
نەخێر، تۆ لەناو ئەم روخسارە شکێنراوە نەبووی کە بە هەزار پارچە
روخساری یەکسان وردوخاشبوو.
من بە تۆ گەڕام، بە تۆ دەگەڕێم،
لەنێو ئاسەواری کەلاوەی شەو،
لەناو لاشەکانی رووناکی هەڵهاتوو،
لەناو ئەو منداڵەی گەداکەرەی سەر شاقام کە خەون بە لم و شەپۆلەکان
دەبینێت،
لەلای سەگەکانی شەوان و،
لەناو روخساری هەور و برین و،
لەناو هەنگاوە وشك وخاڵییەکانی ئەو پاژنانە کە بەدەم خەوەوە
رێدەکەن.
من لەناو خەمدا بە تۆ دەگەڕێم.
ئایا تۆ روخساری منی لە چرکەی سڕینەوەی ناوم کە وتیان دادەڕزێت،
ئایا تۆ منی لەکاتی بێهۆشبوونم؟
3
وشەی پێکهاتن
پێکهاتنی وشە،
بەرد و خۆڵ و رێپەوان،
سەوزایی لە ناکاو،
ئاگرێکی هەرگیز ناکوژێتەوە،
ئاوێکی پرشنگدار لەناو ئەشکەوتێك:
تۆ بوونت نیە، بەڵام
لەناو دڵەڕاوکێ
قووڵایی چرکە بەتاڵەکاندا، دەژێی.

- ئای لەم بێزارییە-
  لە کارکردن و ئارەقەی کە بەروبوومەکەییت،
  لەو خەونەی کە دیوار لەدایکدەهێنێت و رێگری و قەدەغەدەکات،
  ئەی خوداوەندی سەرنجراکێش، خوداوەندی کەڵە، ئەی
  خوداوەندەکەم،
  تۆ بۆ ئەمە فرمێسکی، ناسزاییت و
  شەو و بێدەنگی مرۆڤی،

بورجی گریانەکانمانی و، ژمارەی خوێنی،
شێوەیەکی ترسناکی بۆ عەدەم،
جاڕجاڕەکەی ترس و
ِ بە بڕەی پشتی کاتی،
نیعمەتی دنیای و، نهێنییەکی رێگەی تێناچێت،
روخسارتم پیشانبدە کە دەبێتەوە بە عەدەم،
تا بە خۆڵ دەگەڕێمە،
بە ئاوری پیسکراو.

پێشبڕکێی نێوان ئەمریکا و تورکیا بۆ بەدەستهێنانی وزە لە دەریای ناوەڕاست ... م.ڕاستی رەسول

ئایا تڕەمپ سەرۆکی وویلایەتە یەکگرتووەکانی ئەمریکا گڵۆپی سەوزی بۆ ئەردۆغان هەڵکردووە کە بەو شێوە بەرفراوانەی ئێستا هەنگاو بنێت؟, و نەسەڵمێتەوە، ئەگەر وانەبێت ئەردۆغان بە ئەو هەموو سەرکێشیە دەکات؟، و هێرش دەکاتە سەر چەندین ناوچە و ووڵات لە یەک کاتدا، ئایا تڕەمپ تەواو بەهیوا بووە لە ئەردۆغان بەهۆی سەرکێشیەکانی؟، بە تایبەتی ناردنی گروپە تیرۆریستیە چەکدارەکانی سوریا بۆ لیبیا، بۆ هاوکاری حکومەتی ویفاقی نیشتیمانی لیبی، بە لەدانی بەرژەوەندیەکانی میسر و سعودیە و ووڵاتانی تری عەرەبی، و هەروەها پەلاماردانی هەرێمی کوردستان، لەهەمان کاتدا ناردنی هێزی دەریایی بۆ قوبروس دژی یۆنان، و فراوانکردنی قەڵەمڕەوی خۆی لە دەریای ناوەڕاست، کە ئەمانە لێکدانەوەیەکی زۆر هەڵدەگرن، بە تایبەتی دەریای ناوەڕاست بۆ ئەمریکا قووڵایەکی ستراتیژی هەیە، ئایا ئەمریکا بۆچی دەستبەرداری لیبیا بوو بە ئەردۆغان؟ و بۆچی لەهەمان کاتدا هێرشی کردە سەر باشووری کوردستان؟ بۆچی هێزی لە باکوری قوبروس کۆکردۆوە دژی یۆنان؟ هەموو ئەم پرسیارانە بە پێی ڕاقەی سیاسی وەڵامەکە لە دوو ئەگەر دەرناچێت:-

یەکەمیان:- یەکێک لە ڕایەکان ئەوەیە کە پێدەچێت تورکیا لەگەڵ ئەمریکا ڕێک کەوتبێت بۆ ئەوەی ڕۆڵی ئەمریکا بگۆڕێت لە ناوچەکەدا، کە ئەمەش زۆر بەچەنەکی لاوازە، چونکە دوو لیپرسراوی گەورەی ئەمریکا (ئیریک ئیدلمان) نێردەی پێشووتری ئەمریکا لە ئەنقەرە، و هەروەها (چارلز وایەلد) لێپرسراوی سەربازی پیشووی ئەمریکی، پێیان وایە کە دەستوەردانی تورکیا لە لیبیا کێشەکە ئاڵۆزتر دەکات، بە شێوەیەک کە مەترسی لە سەر بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا دروست دەکات لە ڕووی ووزەوە, کە ئەمەش مانای وایە ئەم دەستوەردانە سەربازیەی تورکیا ڕای ئەمریکیەکانی لەگەڵ نیە بە شیوەیەکی گشتی، و پیدەچێت بەشێکی زۆری ئەمریکیەکان، لەناویشیاندا زۆرینەی ئیدارەی تڕەمپیش ڕازی نەبێت بەم کارەی تورکیا، جگە لە تڕەمپ کە ئەویش بەفەرمی ڕاینەگەیاندووە ئایا پشتگیری ئەم دەستوەردانەی تورکیا دەکات لە لیبیا، یاخود لە دەرەوەی ویستی ئەوە؟.
دووەمیان| ئەم بەچوونە ئەوەیە کە پێدەچێت ئەمریکا پێگەی سەربازی و سیاسی لە ناوچەکەدا لەدەستدا بێت و لاواز بوو بێت، بەشێوەیەک وایلێهاتووە ناتوانێت ڕێگری لەو دەستوەردانە ئاشکرایەی تورکیا بکات لە لیبیا و قوبروس، هەتاکو ئاستی هەژموونی ئەمریکا هێندە لاواز بووە گەیشتۆتە ئاستێک کە هەندێک لە ووڵاتە عەرەبیەکان کە دەستی نزیکی ئەمریکان، خەریکە جۆری پەیوەندیەکانیان دەگۆڕن لەگەڵ ئەمریکا، و پەرەدەدەن بە پەیوەندیەکی پتەو لەگەڵ ڕووسیا و چین، کە ئەمەش هەژموونی ئەمریکا زیاتر لاواز دەکات، و ڕێگا بە ئێرانیش خۆش دەکات کە بە ئاسانی لاسایی تورکیا بکاتەوە و هەنگاو بنێت بۆ ئاڕاستەی لێدانی بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا لە ناوچەکەدا، و ئەمەش وا لە ئەمریکا دەکات لە هاوکێشە نێودەوڵەتیەکان تەریک بکرێت، و هەروەها بەهۆی ئەمەشەوە کۆمەڵێ دەستێکی گرنگی ئەمریکا لە ناوچەکە تووشی زیان دەبن، بە تایبەتی ئیسرائیل و سعودیە.
لە نیوان ئەم دوو بەچوونانەشدا بەچونێکی تر هەیە کە کۆکراوەی بەچوونی یەکەم و دووەمە، و پێی وایە ئەمریکا بەهۆی لاوازبوونی پێگەکەی ڕێگەی بە تورکیا داوە جێگای بگرێتەوە و ببێتە ئەلتەرناتیق، کە ئەندامێکی کارای هاوپەیمانی باکوری ئەتڵەسی(ناتۆ) یە، و لە هەمان کاتیشدا بەرژەوەندی زۆریشیان بەیەکەوە هەیە، ئەمە جگە لەوەی ئەمریکا نایەوێت ووڵاتانی وەکو ڕووسیا و فەڕەنسا و بەریتانیا ببنە جێگرەوەی ئەو.
تورکیا بە ئاشکرا لە ڕۆژنامە فەرمیەکانیدا باس لەوە دەکات کە لە سنورە ئاویەکانی دەریای ناوەڕاست لە نەوت و غاز دەگەڕێت، بە تایبەتی لە نزیک بەشە تورکیەکەی قوبروس و لیبیا، و ئەمەش ئەمریکای زیاتر ناچارکردووە بڕیارێکی بەپەلە بدات، ئەویش بەهۆی

ئەوەی ناکۆکیەکی توند کەوتە نێوان میسر و ئیسرائیل و یۆنان و قوبروس لە لایەک کە زۆرترین سنوری ئاوی و هەژموونی دەریایان لە ژیر کۆنترۆلدایە، هەروەها تورکیا لە لایەکی ترەوە.
ئەو دوو بەرپرسە باڵایانەی پیشووتری ئەمریکا نەیانشاردۆتەوە کە ئەمریکا لەسەری پێویستە هێزی دەریایی خۆی لە دەریای ناوەڕاستدا زیاتر بکات، و پێگەکانی خۆی بەهێزتر بکات، و ڕێگە لەو سەرکێشیانەی تورکیا بگرێت، چونکە ئەوان پێیان وایە نەک هەر بەرژەوەندیەکانی ئەمریکا، بەڵکو بەرژەوەندی ووڵاتە دۆستەکانی ئەمریکاش دەکەویتە ژێر کاریگەری هەڕەشەکانی تورکیا، کە ئەوانیش میسر و ئیسرائیل و یۆنان و قوبروسن لە سەر دەریای ناوەڕاست.
ئەوەی جێگەی سەرسوڕمانە ئەوەیە بۆچی تورکیا لە سەر کڕینی ئێس ٤٠٠ لەگەڵ ڕووسیا ڕێکەووتووە، و لە سوریاش هەمئاهەنگن، بەڵام لە لیبیا تورکیا پشتیوانی حکومەتی ویفاق دەکات، بەڵام ڕووسیا پشتیوانی سوپای نیشتیمانی لیبی دەکات بە سەرکردایەتی خەلیفە حەفتەر، و پێدەچیت ئەم لەیەک دوورکەوتنەوەی ڕوسیا و تورکیاش لە لیبیا لە بەرژەوەندی ئەمریکا تەواو بێت، چونکە تورکیا ماوەی چەند ساڵێکە یاری لە نێوان ئەمریکا و ڕوسیادا دەکات بۆ بەدەستھێنانی دەسکەوتی کاتی زیاتر.
بەشێک لە چاودێران پێیان وایە ئەردۆغان هێزە سەربازیەکەی کە بەهۆی هاوپەیمانی باکوری ئەتڵەسی(ناتۆ) پڕچەک کراوە، لە بەرژەوەندی خۆی بۆ لێدان و داگیرکردنی ناوچە دەوڵەمەندەکانی بە نەوت و غاز بەکاردەنێت لە دەریای سپی ناوەڕاست، کە ئەمەش ناتۆ ناچار دەکات هاوکاری و چەک و تفاقی سەربازی چیتر نەدەنە تورکیا، و تورکیاش بەمە دووچاری زۆرترین مەترسی تێکشکانی سەربازی و سیاسی دەبێتەوە لە ناوچەکە، کە ڕەنگە لە ئێستادا بەشێک لە نیشانەکانی دەرکەوتبن.

نوسینی |م.ڕاستی ڕەسول – ڕانیە

کەرەسە وبابەتی ڕێزمانی لە

هۆنــــراوەو شیعــــری کــــوردی ...
نووسینی: ئاری زێندینی

هۆنراوەوشیعری کوردی سامانێکی فەرهەنگی و کەلتوری و ڕێزمانیە بۆ زمان و ڕێنووسی کوردی,کەرەسەوبابەتی ڕێزمانی لە نێو هۆنراوەوشیعری کوردی دەبینرێت شاعیرەکان لە کۆن و نوێدا زۆر بەجوانی و ڕێك و پێکی ڕێکیان خستووە بووەتە بناغەیەك بۆ ڕێزمانی کوردی ئەو سەردەمە ڕێزمانی کوردی پێ دەوڵەمەند بووە,گەر سەرنجێکی ئەم دیوانە شیعریانە بدەین دەبینین هەندیکیان زۆر بەکار هاتووە وهەندێکیان کەم.ئەو کاتەی شاعیرێك هۆنراوەیەکی داناوەوهۆنیتەوە بیری لە وشەسازی ورستەسازی نەکردۆتەوەو بە پێچەوانەوە زمانەوانی کورد سوودی لەوشاعیرانە وەرگرتووە بۆ بابەتی ڕێزمانی بەڵام دواتر بەتایبەت لە سەدەی (20) بەلاوە هۆزانقان و شاعیرانی کورد تا ڕادەیەك و بیریان لە جوانی وڕستەسازی وشەسازی کردۆتەوە لە پاڵ شیعر دانان و ڕێکخستن بیریان لەوە کردۆتەوە ڕێزمانی زمانی کوردیش دەوڵەمەند بکەن و بپارێزن وپەیڕەوکەن ! تەنانەت خودی وشەی(ڕێزمان)لای شاعیرانی کورد کەم بەکارهاتووە, یەك لەو شاعیرانە کە زوو وشەی ڕێزمانی بەکارهێنا شاعیر (موحسین ئەحمەد مستەفا) یە کە دەڵێ :

کەسێك لە ڕێزمان لێی کردم پرسیار
وتم: نایزانم لێی نیم ئاگادار
وتی: چی دەڵێی بۆ هاوڵناوم
هەر ئەوەم زانی بۆڵم تێی شاکار
چەند نموونەیەك لەوشیعروهۆنراوانەی کە بابەت و کەرەسەی ڕێزمانی لە دێرە شیعرەکانیان بەدیاردەکەوێت :
1-کاری نەرێ , ئامرازی (مە) : (نالی) شاعیر :
خوێنی یەکتری فەرموو مە ڕێژن
پاش ملە یەکتر خراپە مە بێژن
2- کاری نەرێ , ئامرازی (نە) (نالی) شاعیر:
ماڵی یەك نەخۆن بە دز و زۆر داری
هەموو دەم دووربن لە خراپەکاری
3-هاوڵناوی نیشانە,(ئەم – ە) (مەحوی) شاعیر:
تێگەیشتن مەغزە ئەم ئینسانە پێست
خۆ مەکە بۆ جرە بە قوربانی دۆست
4- جێناوی نیشانە , (ئەوە) , (حاجی قادری) شاعیر:
ئەوەی تۆ هەتبوو من نەمبوو قەراروصەبروعیزەت بوو

ئەوەی من هەمبوو تۆ نەت بوو وەفاومیهرەبانی بوو
5- نیهاد, (نالی) شاعیر:
پێم دەڵین مەحبووبە خێلەوقیچە مەیلی شەڕدەکا
خێل و قیچە یا تەرازووی نازی نەختێ سەردەکا
6-گوزارە, (نالی) شاعیر :
حەرەکاتم سەکەناتم حەرەکات
چوستە سستی قەوییە زەعیف و سەریعە کەسەلم
7- بکەر , (نالی) شاعیر:
من گریە ئەتۆخەندە بەیەکدی دەفرۆشن
من لەعلی بەدەخشان و ئەتولوئلوئی لالا
8- جێناوی نادیار, (نالی) شاعیر:
عومرێکە بە میزانی ئەدەب توحفە فرۆشم
زۆرم وت وکەس تێنەگەیی, ئێستا خامۆشم
9- ئاوڵناوی نادیار , (هێمن) شاعیر:
لەناوبازاڕی ئەو رۆکەی ئەدەبدا شیعری هێمن
وەکو پولی چروکە هیچ ڕەواجێکی نییە ناچێ !
10- هاوڵناو , (هێمن) شاعیر :
قەت لە دونیادا نەبوو بێجگە لە ناخۆشی بەشم
مات و داماوپەشێو بێ کەس و چارە ڕەشم
11- هاوڵناوی پلەی بەراورد , (وەفایی) شاعیر:
من دەڵێم یاقوت ومەرجان خەتی کامیان خۆشترە
ئەو بە عەیاری ئیشارەی لەعلی خەندانم دەکا
12- هاوڵناوی پلەی باڵا , (موحسین ئەحمەد مستەفا) شاعیر:
گشت لە ناو دەچێ چی لە دنیایە
ئەوەی دەمێنێ تەنیا خودایە
13- هاوڵناوی بکەری لێکدراو, (موحسین ئەحمەد مستەفا) شاعیر:
وردبین نیگارکێشە, بێ دەست و زوبانە
ئەندازیارونووسەرە, هەم ژیرە بێگیانە
14- هاوڵناوی بکەری دارژاو, (موحسین ئەحمەد مستەفا) شاعیر:
وردبین و نیگارکێشە بێ دەست و بێ زوبانە
ئەندازیارونووسەرە , هەم ژیرە بێگیانە
15-هاوڵناوی کراوی لێکدراو , (کوردی) شاعیر:
گەر دەپرسی دادوگریان وفوغانم بۆ چییە ؟
ڕاستە باوك مردەنیم ئەمما جگەر سووتاوی تۆم
16- هاوڵناوی کراوی داڕژاو (ئەختەر کۆیی) شاعیر:
ئەسیری میحنەتی هیجرانی تۆم یاری وەفادارم
کوژراوی خەنجەری موژگانی تۆم مەحبووبی نازدارم

17- گرێ ناوى , (سالم) شاعير:
من غەمم خاردوو غەميش خوێنى جگەرمى خواردەوە
بۆيێ گريام چەند فرمێسكى خوێنينم نەهات
18- گرێ هاوڵناوى , (نالى) شاعير :
غوبارى ئەو شەو رۆژن ڕدێنى ماش و برنج
تێكەڵن شەبهى صوبح و شام و شيروقيڕ
19- گرێ هاوڵكارى , (نالى) شاعير:
لە خەوفى تەڵعەتت رۆژ هەروەكو شێت
بەڕوو زەردى هەڵات و كەوتە كێوان
20- هاوڵكارى لێكدراو, (عەونى) شاعير :
كە لوتفى تۆ نەبێ من بەدڕەوشتم
لەبێ بەختى درەنگ من تێگەيشتم
21- هاوڵكارى چۆنيەتى , (حەمدى) شاعير :
بۆ دڵم لەت لەت نەبێت؟ بۆ نەچێ عومرم بەبادا؟
من پەرێشانى زولف بم شانەى شمشاد شاد!
22- هاوڵكارى رَيكخسن , (نالى) شاعير:
چاوى من دەم دەم دەريژێ ئاوى ساف و خوێنى گەش
تابڵێن دەريايى عوممانە دوڕومەرجانى هەى
23- هاوڵكارى چەندى , (گۆران) شاعير:
بەسەر هاتى خۆت بۆ من بەيان كە
دەردى گرانم نەختێ ئاسان كە
24- ناوى دارژاو , (مەحوى) شاعير :
خەت و زارى كە باسى كەوتە گولزار
كە چ ئەستۆ ما وەنەوشە غونجە دڵتەنگ !
25- كارى تێنەپەڕ , (نالى) شاعير:
گول بەدەم بارى صەباوە پێكەنى بولبول فڕى
يەعنى عاشق لازمە دوور بێ لە يارى بێ وەفا
26- كارى داخوازى , (نالى) شاعير:
دنيا تياترۆيە مەوەستە تيا بڕۆ
كێ مايەوە تيا , نەبووبێ تياترۆ
27-كارى رانەبردووى دانانى , (حەريق) شاعير:
چاوەكەم ئەمڕو لە گوڵشەن گول بە عيشوە خۆى نواند
نەك نمەك گيربم بە مەرگى تۆ قەسەم هيچ نەم دواند
28- بزوێنى (ە) وەك ئامرازى پەيوەندى , (نالى) شاعير:
چومە جەرگەى ئەهلى دڵ جەرگێكى پێ دانم نەدى
نالەيى بەلبول لە بانى بێ قڕەى زاغم نەدى
29- نيشانەى نەناسراو,(يەك) , (جەزيرى) شاعير:

زەڕەیەك بووم هەوا یا تە دەوێرانەیەكی
میسلی رۆژێ بە شوعاعا خووە تە مە مەشهورکرین
30- چاوگ , (مەحوی) شاعیر:
وتم: عیشق ئاگری بەردایە وجودم
وتی : هەر بابەتی سووتانە خاشاك
31- جێناوی هەیی , (خالید دلێر) شاعیر:
بەڵام پرچێکی درێژە
هەرتەڵەی هی کانیاوێکە
پاش ئەوەی کەلێ رێ ئەبڕن
لەتەنگانەدا کۆ ئەبن
دەبن بە جۆ
——— کۆتایی

چوار کورتە شیعر… کۆشش محەمەد

هەڵنایەین ئاوادەبین
لەم مەوتنەدا
لەناو تاریکیدا چاوەکان داخراون
ناترووکێت
ڕەنگمان پەڕیووە
بەبێ ڕەنگی ماوەتەوە،
لەچاوەڕوانیدا
پەشیمان دەبینەوە،
لە پەرێشانیدا
دەپاڕێینەوە
دەڕشێینەوە
دەردمان هیچ لە درووستکراو ناچێ
هەر دەڵێی زگماکییە.

هەورەکان نزیکن لێمانەوە
فۆبیای ئێمە ئاوابوونە،
لەئاوابووندا
ژیانی پڕ لە کارەساتی ئێرە

خەبەرمان دەکاتەوە،
قەدەرمان بەرلەوەی هەڵبێت
ئاوابووە.

-________________

بەو نەختە هەناسە ساردە
بەو ڕوخسارە ڕاونراوەمەوە
کە لەشوێنەکان کەوتووە
چیتر گەرم نابمەوە،
ڕوانینەکان کۆنابنەوە
دەستەکان درێژنابن
تا پێتەوە گیربن،
ئەوەتا
من چیتر ئامادەنیم
لە جەنگی شوێنەکان
شەرمەزاربم،
تا نەچمەوە بەگژ خۆمدا
جەنگەکە دوایی نایەت،
بەر لەوەی ڕاوبندرێم
من لەشوێنەکان نابم
شوێنێک
کە هەتیوی منی تیا گەورە دەبێ،
بەرلەوەی ئازار بمچێژێت
دەمەوێ ئازار چێژدار بکەم،
خەریکە لەخۆم دەبمەوە
شوێنەکە جێدێڵم،
من لەستایشی ئەوانیتر
تۆم بەخۆم ناساند،
ڕۆژی من و تۆ یەک بوو
بەڵام
بەر لەوەی ئاوابێت
ڕشامەوە.

زۆرجار شەوان بەدیار ئەو ئەست□□را نەوە
شەوان بەدیار تاریکییەوە

کە بەرامبەر ئەستێرەکان دانیشتووم،
بەدیار حیکایەتی مێشەوە
ئەو مێشانەی
کە وەک کەسێکی بێزارکەر لەمن دەڕوانن
زۆرجار بە بێهوودەییەوە
بە سەرمەستیەوە
بە نائارامی
ئاوەژوو دەبمەوە
خەتمی حیکایەتی مێشەکان دەکەم.

لەخۆم دەگەڕێم چی دەکا با بیکات،
بە تیلە چاوێک سەیری ئەستێرەکان دەکەم،
ئەستێرەکان خەریکن بخەون و ناخەون
باوێشک دەدەن،
منیش بێ ئەوەی زەینم لەخ□ بێت
گرمۆڵ□ بوومە،
ڕۆژم لێ دێتەوە لەچاوەڕوانیتدا خ□ بەرم بۆوە.

پەلە لەخۆم دەکەم
خۆم
کۆدەکەمەوە
تا غیرەت بمگرێت و
خۆم پڕکەم لە تەنیایی،
خەریکە
دڵ لە دڵ دەدەم و
بەدڵ دەڵێم
لەم هەموووە فەرامۆشیەدا
جمەم دێت لە پەشیمانی.

ژنانی بەناو ئازاد! … فواد سەعید

زۆرینەی تاك دوو فاقیی و دووڕووی تیدایە، کە لەلایەك ئازادیخوازە لەلایەکیتردا نەریتیە، یان مۆدێرنە و لەهەمانکاتیشدا دیندارە.
ئازادی لایی زۆربەی ئافرەتانی کورد خۆی لەچوارچێوەیەکی تەسکدا دەبینێتەوە، کە ئەمەش لایەنـــی ڕووکەشییە، کە لە جلـــوبەرگ و خۆدەرخستن و تێکەڵبوون بە پیاو دەبیننەوە، بەبێ ئەوەی سەرەتا خۆیان پێبگەیەنن و لەبیرکردنەوە خۆیان ئازاد بکەن، نەك تەنیا لایەنی ڕواڵەت، چونکە ئەگەر خۆیان لەهزر ئازاد نەکرد و خۆیان پێنەگەیاند ئاسان هەڵدەخەڵەتێنرێن لەلایەن ڕەگەزی بەرانبەر، چونکە ئەو ڕۆڵەی کە کۆمەڵگەی پیاوسالاریی بەژنی دەدات، وەکو پلەکانی پەیژەیەك وایە کە دەبێ پیاوان بەسەریدا هەنگاوبنێین بۆ ئەوەی بگەنە بەرزترین پێگەی خۆیان. مەبەستمان لێرەدا ئەمەیە، ئەو کۆمەڵە پیاوە حزبی و ڕێکخراوی و هونەریانەی کە ژنان دەهێننە مەیدانی کارکردن تەنیا بۆ بەدەستهێنانی دەسەڵاتی خۆیانە، چونکە کۆمەڵگەیەکی ڕووکەشیمان هەیە، دەیانەوێ ژنانیش بۆ مەرامی خۆیان بەکاربهێنن بۆ ئەوەی وای دەربخەن کە گوایە ئازادی ژنیان دەوێ کە لە ئەسڵدا ئەم پیاوانە باوەڕیان بە ئازادی ژن نیە ژنەکانی خۆیان لە مال کەت و بەند کردوە.
لەم ڕوانینەشدا، بۆ پیاوان ژنان تەنیا کۆمەڵێ پەیکەر و لاشەن کە بەکاریاندەهێنن بۆ بەرزکردنەوەی دەسەڵات و تێرکردنی ئارەزوو خواستەغەریزەییەکانیان، نەك کەسانێك بن کە بەڕاستی خاوەنی مافی یەکسانن و بەهاو ڕێزی یەکسانیان هەبێت. بۆیە ئەگەر ئافرەتان لە هزرە خۆیان ئازاد و پێنەگەیەنن ئاسان لای ئەم پیاوانە بەکاردەهێنرێن، چونکە لەم ڕوانگەدا لاوازی و ساویلکەی ژنانمان بۆ دەردەکەوێت، چونکە لایان وایە مەلبەندەکە بۆ خۆ پێگەیاندن و ئازادبونیان، بەڵام لە ڕاستیدا ئەمە پڕە لە کەموکوڕیی نەبونی هزری ئازادی لە کەدارکردنی پێگەی خۆیان. هەروەك نیتشە گوتەنی “گەر بچیتە لای ژن دەبیت قامچیت پێ بێت”مەبەستی نیچە لێرەدا ئەمەیە، کاتێك روو لەم ئافرەتانە ئەکەی کە لە ڕووکەش ئازادن بۆت دەردەکەوێت کە چەندە ساویلکەو ڕووکەشیانە ئەژین. بۆیە پێویستە ئێمە خۆمان سەرەتا لەهزر ئازاد بکەین و خۆمان پێبگەیەنین، چونکە ئازادی لە بیرکردنەوە دایە، نەك لەم شتە ڕووکەشیانە.

ئاگاداریییەکی ناوەخت … شیعری / نەوزاد بەندی

ئاگاداربەی□ ..
زووو زووو مەچۆ
بۆ فرۆشگای بچوک و
هەڕاج و هەرزان ..
دوایی ڕۆژێ
گومانی ئەوەت پێ ئەبرێ ،
خۆیشت هەڕاج و هەرزانیت ..

ئاگادار بە ..
زووو زووو م□چ□ ،
ب□ ک□□انی ق□لا و
فیرعەونەکانی شار ..
دوایی ڕۆژێ ،
گومانی ئەوەت پێ ئەبرێ ،
هۆکاری قاتی و گرانیت ..

هەتا لێرەی ،
گەر بتوانیت ،
لای کتێب و تەنیایی بە ..
تەمەن لێرە ،
گەشتێکی
پڕ لە کێشەیە ،
بە بێدەنگیی ،
چاوەڕوانی کۆتایی به ..
زۆر قورسە ئەم هاوکێشەیە ..

مێشی کوردی ... کۆشش محەمەد

ژیانمان چووە بە قوڕگی مێشی کوردیدا ، بەردەوامبین یان نا ، تازە ناتوانین بەردەوام نەبین ، دەبێ ڕێبکەین ، ڕێدەکەین و ناشزانین سەرمان بەرەو کوێ ڕێدەکات ،زۆرجار پتر لە زۆرجار تا دەگاتە هەموو کات ،مێشی کوردی بە لۆژیکی قەسابخانە هەڵدەسووڕێت و کەوڵ خاست دەکا ،دواتر نۆشت دەکا و عافیەتی خۆیت دەکا ،لێرە هەموو ئەوەی کە هەیە هاڕەی کردووە و مێشیش میوانی کەس نییە ،پەیوەندی مێشی کوردی و ئێمەی داماو حاڵ ندی و بدی چۆن ئاوا حەل و فەسڵ ئەبێت ،قەزایان بەیەکەوە چۆن گیر دەبێ؟ ،زۆر سەیرە، ژیانمان لەگەڵ مێشی کوردیدا دەبغ بووە ، بووە بە لیتاو ،خوداش دەستبەرداری مێشی کوردی بووە ئێمە نەبێت تووند تەوەللای بووینە ،دوعاشمان گیر نایب□ تا مێشی کوردی هەبێ ،مێشی کوردی ناجسنە مەعدەنێکی فەریدە ، وێنەی نییە ، سەیرە مێشی کوردی، ڕازیبوون بەوەی کە هەمانە، عیلاج و دەوا نییە بۆ دەردی دڵ، بەخەڵاسی تیماری ناکات تا سەرڕاست ببینەوە. ئەوە نییە کە هەشت بێت و لەمشتت بێ، نەک نۆ بێت و نەبێ. هەشت بەڕێی خۆی، نۆش ب□ □□□ی خۆی. مێشی کوردی تەوقیداوین بەوانەی کە لەخۆیاندا تەنیایان کردووین، مێشی کوردی چیتر بڵێسەی ئاگر نییە تا لەگەڵیدا پێبین و لەگەڵیدا بکوژێینەوە، بەڵکە مێشی کوردی بۆ خۆی گڕی ئاگرە تا بمانسووتێنێت. ئەوهایی مێشە کوردیەکە لەنێوان بڵێسەی ئاگر و گڕی ئاگردا، گڕی ئاگرە و دەمانسووتێنێت. دەپرسم مەرگی مێش، ژیان بۆ ئێمە ناگەڕێنێتەوە؟ بە نەمانی مێشی کوردی هاتنە دونیای ئێمەی پێوە نییە؟ حیکایەتی مێش تەنێ مێش خۆی نییە، باسی حیکایەتی ئێمەشە. نازاندرێت لە بەدبەختی ئێمەیە یان لە خۆشبەختی کە ئەوها سەرمان بەقەتارەت چووە لەگەڵ مێشی کوردیدا ، ئەرێ ئێمە لەکوێین ؟ کەس بۆ سەرمان لێ نادات جگە لەمێشی کوردی ؟